

Sağlıklı Turizm Hareketi

Healthy Tourism Movement

E. Didem Evcı Kiraz, Pınar Özdemir Deniz

Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı A.D.

Yazışma Adresi / Correspondence:

Pınar Özdemir Deniz

Adnan Menderes Üniversitesi Tıp Fakültesi, Halk Sağlığı AD

Hasanefendi Mah. Hastane Cad. No.1 Efeler/ Aydın

T: 444 1 256 E-mail: pinar.ozdemir@adu.edu.tr

Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-8813-6970>

Geliş Tarihi / Received : 26.03.2018 Kabul Tarihi / Accepted : 24.04.2018

Kiraz EDE, Deniz PÖ. Sağlıklı Turizm Hareketi
J Biotechnol and Strategic Health Res. 2018;2(1):1-8.

Özet

Turizm; halk sağlığını etkileyen önemli bir kitlesel hareket, insana özgü sosyal bir olaydır. Bu nedenle, turizm hareketini bütünüyle ele alan "Turizm sağlığı" kavramı ortaya çıkmıştır. Turizm sağlığı; turizmin turistik tesise, çevresine, tesis yöneticilerine, çalışanlarına, kalan yerli ve yabancı turistlere, bulunduğu yöreye olan etkilerini incelemeyi, izlemeyi, değerlendirmeyi, sorunlara çözüm bulmayı amaçlar. Turizm faaliyetleri gerçekleştirilirken "sağlıklı turizm hareketi" bakış açısının korunması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler
Turizm sağlığı, turist, sağlık turizmi

Abstract

Tourism is an important mass movement that affects people's health and a social act that is human-specific. For this reason, the concept of "tourism health", which deals with the tourism movement in its entirety, has emerged. Tourism health aims to examine, watch, evaluate the effects of tourism to touristic facility, to environment, to facility managers, to facility employees and find solutions to problems. It is necessary to protect the perspective of "healthy tourism movement" while tourism activities are being carried out.

Key Words
Tourism health, tourist, medical tourism

Giriş

Turizm kavramı, Turizm Bakanlığı Turizm Terimleri Sözlüğü'nde "asıl yaşadığı yerin dışında başka bir yere eğlence, tatil, kültür, arkadaş ve akraba ziyareti, aktif spor, toplantı, görev, iş, öğrenim, sağlık, transit vb. amaçlarla seyahat etmenin doğurduğu olaylar bütünü" olarak tanımlanır¹. Turizm; halk sağlığını etkileyen önemli bir kitlesel hareket, insana özgü sosyal bir olaydır². Türkiye'ye sağlıklı olarak dinlenme, eğlenme ve ülkeyi tanıma amaçlı gelen kişilerin sağlığının korunması, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerinin karşılanması ve bulunduğu ortamın sağlıklı olmasının sağlanması gerekmektedir. Bu nedenledir ki turizm hareketini bütünüyle ele alan "Turizm sağlığı" kavramı ortaya çıkmıştır. Turizm sağlığı, kendi evlerinden ve alışagelmış çevrelerinden uzakta olan, belirli bir zaman diliminde spesifik durumlar arasında yaşayan birey veya grup olarak turistlerin sağlığının korunması, geliştirilmesi ve iyileştirilmesi ile ilgilidir³. Turizm sağlığı; turizmin turistik tesise, çevresine, tesis yöneticilerine, çalışanlarına, kalan yerli ve yabancı turistlere, bulunduğu yöreye olan etkilerini incelemeyi, izlemeyi, değerlendirmeyi, sorunlara çözüm bulmayı amaçlar⁴. Turizm sağlığı kapsamında turistin sağlığı, çalışanların sağlığı, çevre sağlığı ve toplum sağlığı yer alır⁴.

1. Sağlıklı Turizm Hareketi Bakış Açısı

Sağlık turizmi ön planda olduğu günümüzde "sağlıklı turizm hareketi" bakış açısının korunması gerekmektedir. Sağlık turizmi, sağlığın korunması, geliştirilmesi ve hastalıkların tedavi edilmesi amacıyla ikâmet edilen yerden başka bir yere seyahat edilmesi ve gidilen yerde en az 24 saat kalınarak sağlık ve turizm olanaklarından yararlanılmasıdır⁵. Sağlıklı turizm hareketi ise turizm planlamasında önemli bir yaklaşım olup; turistlerin, yerli halkın ve turistik doğal çevrenin güvenliği, sağlığı ve iyilik halinin korunması ve geliştirilmesi için kamu ve özel sektör işbirliğidir⁶. CDC 2015 verilerine göre uluslararası turizm seyahati yapan turist sayısı 2015 yılında 1,2 milyar iken, 2030 yılında bu sayının 2 milyar kişiye ulaşması bekleniyor⁷. Uluslararası seyahatlerin artışı ile birlikte;

- Küresel nüfus artışı, hızlı kentleşme, kalabalık ve hijyenik olmayan koşullar, temiz su ve yeterli sanitasyon eksikliği
- Hijyenik olmayan gıda hazırlama koşulları
- Doğada hastalık rezervuar ve vektörlerine maruziyet artışı
- Çevre ve iklim değişikliği maruziyeti
- Turistlerin bazı hastalıklara karşı savunmasız oluşu ve/veya hastalıkları taşıması
- Seyahatin enfeksiyon için uygun ortam oluşturması
- Turizm çalışanlarının ve turistlerin sağlıklı ve güvenli turizm hakkında bilgi eksikliği "sağlıklı turizm hareketi" ihtiyacını oluşturmaktadır⁸

Sağlıklı turizm hareketini; sırasıyla turistin ikamet ettiği bölge özellikleri/seyahate çıkmadan önce yapılması gerekenler, seyahat sırasında yapılması gerekenler ve ziyaret edilen turistik bölgede yapılması gerekenler olarak üç aşamada incelemek mümkündür. Seyahat öncesinde gidilecek bölgede görülen endemik hastalıklar, seyahat öncesi yapılması gereken aşılar, turistin yanında bulundurması gereken sağlık kiti, turistin sağlık güvencesi bunlardan başlıcalarıdır. Seyahat sırasında ise tercih edilen ulaşım türü, yolculuk süresi/mevsimi, birlikte seyahat ettikleri, bireysel sağlık durumu gibi etmenlere göre sağlık hizmeti ihtiyaçları değişmektedir. Turistik bölgede ise şehir özellikleri, tesis özellikleri, güneş ışınları, rakım değişikliği, iklim değişikliği, böcek ısırıkları, enfeksiyöz hastalıklar, salgınlar, su/hava kirliliği, gıda hijyeni gibi durumlar önem kazanmaktadır⁹

2. Dünyada Turizm Sağlığı

Kurum ve Kuruluşlar

1988 yılında Rimni’de Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (BM-DTÖ) ile yakın iş birliği içinde, Akdeniz bölgesinde turistlerdeki enfeksiyonların önlenmesine ve kontrolüne ilişkin uluslararası bir toplantı organize edildi. Toplantının amacı bir disiplin olarak turist sağlığının yaratılmasına yardımcı olmak ve gelişimini teşvik etmektir. Turistik sağlık merkezi olan Rimni, turizm sağlık ve turizm hekimliğinde DSÖ işbirliği merkezi olarak belirlenerek; özellikle Akdeniz bölgesinde bulunan ülkeler için turist sağlığı ve turizm tıbbının tanıtımında odak noktası olarak hareket etmesi önerilmiştir.

BM-DTÖ, sorumlu, sürdürülebilir ve evrensel olarak ulaşılabilir turizmin desteklenmesinden sorumludur. BM-DTÖ gelişme ve çevresel sürdürülebilirliği de içine alan ekonomik büyümenin etmeni olarak turizmi teşvik eder ve dünya genelinde turizm politikalarını ve ilerleyen bilgiyi destekler ve liderlik önerir. Özetle turizm BM-DTÖ’nün ortaya koyduğu profillerle şekillenmektedir. Örgütün temelini 1925 yılında Lahey’de Kurulan Resmi Turizm Reklam Kuruluşları Uluslararası Birliği oluşturmaktadır. 1969 yılında BM Genel Kurulu iş birliği ile isim değişikliği yapılarak bugünkü adını almıştır. İlk genel kurul toplantısı 1975 yılında Madrid’de yapılmıştır.

Dünya’da turizm ve sağlık bilgilendirmesi için DSÖ’nün “Uluslararası Seyahat ve Sağlık” web erişimi, haftalık epidemiyolojik bildirimler bülteni ve “Amerika Hastalık Kontrolü ve Önleme Merkezi (CDC)’nin uluslararası seyahat sağlık bilgilerini kapsayan web erişimi ve dokümanları mevcuttur. CDC’nin 2 yılda bir yayınladığı “Yellow Book” mevcuttur. Son kitap 2018 yılında yayınlanmıştır, amacı sınır ötesi sağlığı korumak olan bu kitap, uluslararası seyahatler için seyahat öncesi aşı önerileri, destinasyona özel sağlık önerileri, harita/tablo/grafikler’in bulunduğu bir seyahat sağlığı rehberidir⁷.

Etkinlikler, Projeler ve Bakış Açısı

Dünya’nın çeşitli bölgelerinde sağlıklı turizm hareketi için etkinlikler ve projeler yapılmaktadır. Örneğin; Yeni Zelanda’da Yeni Zelanda Yardım Programı tarafından finanse edilen bir iş birliği ile “Tonga Sağlıklı Turizm Projesi” gerçekleştirilmiştir. Proje kapsamında sağlıklı turizm hareketi için halk sağlığı ve çevre sağlığı desteği sağlanmalı anlayışı ile turist konaklama işletmeleri için rehberler hazırlanmıştır. Güvenli yağmur suyu toplama rehberi, Sivrisinek kaynaklı hastalıkları kontrol rehberi, Gıda güvenliği ve hijyen rehberi bunlardan bir kaçıdır^{10,11,12}. Termal turizm denince akla gelen Slovenya’da ise sağlıklı turizm hareketi için eko-seyahat uygulamaları mevcuttur. Sırbistan’da “INSIGHTS Projesi” (Entegre Yavaş, Yeşil ve Sağlıklı Turizm Stratejileri Projesi) yürütülmektedir. Güney Pasifikte ise Güney Pasifik Turizm Organizasyonu ve DSÖ, sağlıklı turizmi teşvik etmek için iş birliği yaparak bölgede çalışmalarına devam etmekte, sağlıklı turizmde iş birliğinin önemini vurgulamaktadırlar.

Konu ile ilgili önemli projelerden biri de ASEAN projesidir. Bu proje için 2008 yılında 4,2 milyon ziyaretçisi olan Vietnam’da Ha Long Körfezi örnek bölge seçilmiştir. Bölgede yapılan çalışmalarda atık yönetimi, gıda güvenliği, su kalitesi ve sağlık eğitimi ön planda yer almıştır. Sağlıklı turizm akreditasyon sistemi (öz. tur tekneleri, oteller, restoranlar için) oluşturmanın öneminden bahsedilmiş; sağlıklı turizm hareketi başarı anahtarının çok paydaşlılık, sektörler arası işbirliği (Ulusal ve yerel yöneticiler, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, yerli halk) olduğu kanısına varılmıştır^{6,13}. Araştır-

Journal of BSHR
2018;2(1):1-8

KIRAZ, DENİZ
Sağlıklı Turizm Hareketi

manın çıktıları;

- Etkin yönetim eksikliği gidermek için hem sağlık hem turizm sektörlerinde kapasite geliştirme ihtiyacı olduğu,
- Sürdürülebilir turizm uygulamalarına sağlık kavramı ekleme ihtiyacı olduğu,
- Sağlık, çevre yönetimi ve çevre sağlığı arasında güçlü ilişki olduğu,
- Sağlıklı turizm için güvenli çevresel yönetim sağlanması,
- Entegre turizm planlamalarını teşvik edilmesi,
- Sağlıklı Turizm'in faydalarını gösteren sağlıkla ilgili ölçülebilir göstergeler oluşturulma gerekliliği olmuştur⁶.

3. Türkiye'de Turizm Sağlığı

Kurum ve Kuruluşlar

Cumhuriyet tarihinin ilk turizm örgütü 1923 yılında kurulan "Türk Seyyahine Cemiyeti" olarak kabul edilmektedir. 1934 yılında 2450 sayılı "İktisat Vekaleti Teşkilat ve Vazifeleri Ofisi" içinde turizm bürosu kurulmuştur. 1938 yılında Türk Ofisi Neşriyat ve Propaganda Servisi içinde "Turizm Masası" şeklinde bir şube açılmıştır. 1939 yılında Ticaret Vekaleti içinde "Turizm Şube Müdürlüğü" haline gelmiştir. 1940 yılında 3834 sayılı kanunla Başbakanlığa bağlı "Matbu Umumi Müdürlüğü" daha sonra 1943'de 4475 sayılı kanunla kurulan Basın ve Yayın Umumi Müdürlüğü içinde "Turizm Dairesi" turizm işleri ile ilgilenmiştir. 1949'da 5392 sayılı kanunla "Basın Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü" kurulmuştur. 1954'de Türkiye'de DSÖ'nün 2 no'lu nizamnamesinin tastiki hakkında kanun yayınlanmıştır. Bu "Uluslararası Sağlık Tüzüğü"dür. 1957'de "Basın Yayın ve Turizm Bakanlığı" kurulmuştur. 1963'de "Turizm ve Tanıtma Bakanlığı" halini almıştır.

1983'de Kültür ve Turizm Bakanlığı, kültürel değerleri yaşatmak, geliştirmek, yaymak, tanıtmak, değerlendirmek ve benimsetmek, tarihî ve kültürel varlıkların tahribini ve yok edilmesini önlemek, yurdun turizme elverişli bütün imkânlarını ülke ekonomisine olumlu katkı sağlayacak şekilde değerlendirmek, turizmin geliştirilmesi, pazarlanması, teşvik ve desteklenmesi için gerekli önlemleri almak, kültür ve turizm konularıyla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarını yönlendirmek ve bu kuruluşlarla işbirliğinde bulunmak, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör ile iletişimi geliştirmek ve işbirliği yapmak üzere kurulmuştur.

1989'da 355 sayılı kanunla "Turizm Bakanlığı" son şeklini almıştır. 1989 yılında Turizm Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı arasında daha çok deniz suları kirliliğinin izlenmesine yönelik olmakla birlikte turizm ve sağlık ilişkisini düzenleyen bir protokol imzalanmıştır. Bu protokole göre Turizm Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı bünyelerinde turist sağlığı ile ilgili bir birim kuracaklardır. Bu doğrultuda Turizm Bakanlığı'nda "Turist Sağlığı Merkez Çalışma Grubu" oluşturulmuştur¹⁴. 1990 yılında "Turizm Sağlığı Derneği" aktif hayatına başlamıştır.

Türkiye farklı yörelerinde çok çeşitli turizm hareketleri görülen bir ülke olması sebebiyle turizm ve sağlık ilişkisinin daha detaylı incelenmesini sağlayacak bir yapılanmaya ihtiyaç duyulmuştur. İlk kez 1999 yılında Sağlık Bakanlığı bünyesinde "Turizm Sağlığı Şubesi" o dönemde Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Çevre Sağlığı Dairesi'nde görevli şube müdürü Dr. E. Didem Evci tarafından kurulmuştur¹⁴. Şube Turizm Bakanlığı Çalışma Grubu ve alandaki sivil toplum örgütleri ile yakın iş birliği içinde sağlıklı turizm hareketinin yerleştirilmesi için büyük çaba sarf etmiştir.

2010 yılında Sağlık Bakanlığı Temel Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde “Sağlık Turizm Birimi” kurulmuştur. Birim, 2011’de ilk olarak “Sağlık Turizmi Koordinatörlüğü” adıyla Tedavi Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne devredilmiş; aynı yıl içinde 663 sayılı KHK ile Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde “Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı” olarak yapılandırılmıştır. 2013 yılında Sağlık Geliştirilmesi Genel Müdürlüğü’ne aktarılmış, 2016 yılında yeniden Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü’ne devredilmiştir. En son haliyle “Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı”, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Bünyesinde hizmetlerini yürütmektedir¹⁵.

Türkiye’de yurtdışına çıkacak vatandaşlarımızı bilgilendiren Sağlık Bakanlığı bünyesinde Hudut ve Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü’nün www.seyahatsagligi.gov.tr web sayfası mevcuttur. Sitede turistik ziyaret yapılacak ülkeye gidilmeden önce alınacak önlemler, dünyadaki salgınlar ile ilgili son haberler yer almaktadır. Bununla birlikte seyahat sağlığı broşürleri, el kitabı yer almaktadır. Yurtdışına çıkmadan en az 6 hafta öncesinde siteyi ziyaret önerilmekte, konu ile ilgili kamu spotları sitede yer almaktadır.

Turizm Sağlığı Araştırmaları

Türkiye’de turizm sağlığını belirlemeye yönelik ilk epidemiyolojik çalışma 1988 yılında Tezcan S. ve ark.’nın Antalya’da turistlere yönelik yaptığı “Antalya’ya Gelen Yabancı Turistlerin Sağlık Sorunları” çalışmasıdır. Çalışmada katılımcıların%50,2’si herhangi bir sağlık problemi yaşamazken, en çok sağlık kurumuna başvuru gerektiren sağlık sorunu olarak travma (%28), ikinci sırada ise sindirim sistemi hastalıkları (%19) yer almaktadır¹⁶.

Turizm Bakanlığı tarafından ilk kez 1994 yılında yaptırılan “Turist Sağlığı Araştırması”nı takiben, 1996-1998 yılları arasında “Yabancı Ziyaretçiler Anketi”ne sağlıkla ilgili sorular eklenerek Türkiye’yi ziyaret eden yabancı turistlerin sağlık sorunları saptanmaya çalışılmıştır¹⁴.

1999 Ocak ayında Sağlık Bakanlığı tarafından tanımlayıcı bir araştırma planlanmıştır. Bu çalışmada 80 ilin Sağlık Müdürlerinin katılımı sağlanarak oluşturulan “Turist Sağlığı Merkez Çalışma Grubu” turizm sağlığını geliştirmek için gerekli olan bulguları ortaya koymuştur. Bunlar bulaşıcı hastalıklar, alt yapı yetersizliği/ belgesiz turizm tesisleri sorunu, sağlık hizmetinde alt yapı eksikliği sorunu, yabancı dil personel eksikliği, turizm sektöründe çalışanların sağlık bilgisinin olmayışı/eksik oluşu, duyarlılık/bilinç eksikliği, sektörler arası iletişim, koordinasyon eksikliği, yetki kargaşasıdır¹⁷.

Bulgular ışığında Türkiye genelinde turizm hareketinin daha sağlıklı bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak üzere, konu ile ilgili ikinci büyük epidemiyolojik çalışma olma özelliğini taşıyan “Farklı Turizm Yörelerindeki Bazı Konaklama Tesislerinin Sağlık Açısından Değerlendirilmesi ve Turistlerin Sağlık Sorunları” çalışması Dr. E. Didem Evcı tarafından, Prof. Dr. Sebahat Tezcan danışmanlığında planlanmıştır¹⁸. Araştırma, 15 Mayıs-15 Ekim 2001 ve Ocak-Mart 2002 tarihleri arasında, Afyon, Antalya, Bolu, Bursa, Erzurum, İzmir, Muğla ve Nevşehir’de örneğe çıkan, araştırmaya katılmayı kabul eden 229 tesiste, 2743 turiste ve sağlık kuruluşlarına (2803 hasta kaydı) uygulanmıştır. Sağlık sorunu ile karşılaşma en fazla yaz turizmi yöresinde görülmüştür (%32,4); bunu %28,3’le din ve kültür turizmi yöreleri izlemektedir. Turistlerin belirttikleri sağlık sorunlarından en çok gastroenterit ve/veya GIS yakınmasına rastlanılmıştır. Araştırmaya katılan turistlerintedavi için sağlık hizmeti aldığı ilk yer otel sağlık merkezi olmuştur. Araştırmada tespit edilen sorunların sistemli bir şekilde çözümlenmesi için Bakanlıklar, il ve tesis düzeyinde farklı düzenlemeler önerilmiştir⁴.

Journal of BSHR
2018;2(1):1-8

KIRAZ, DENİZ
Sağlıklı Turizm Hareketi

İlgili Yönetmelikler ve Projeler

Türkiye’de 2000 yılında “Sağlık Turizmi ve Turizm Sağlığı Projesi” başlatılmıştır.1593 sayılı Umumi Hıfzısıhha Kanunu’na dayanılarak çıkarılan yönetmelikler ile turizm sağlığı korunmakta ve geliştirilmektedir. 2001 yılında “Kaplıcalar Yönetmeliği” yürürlüğe girmiştir. 2005 yılında “Peloidlerin Üretimi ve Satışı Hakkında Tebliğ”, 2005 yılında “Halk Sağlığı Alanında Haşerelere Karşı İlaçlama Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik”, 2006 yılında “Yüzme Suyu Kalitesi Yönetmeliği”, 2011 yılında “Yüzme Havuzlarının Tabi Olacağı Sağlık Esasları Hakkında Yönetmelik” yürürlüğe girmiştir.

Kültür Turizm Bakanlığı turizm sağlığının korunması için projeler geliştirmiştir. Bunlardan ilki 1995 yılında Sağlık Bakanlığı ile yaptığı “Turizm Öncelikli İllerde Haşaratla Mücadele Projesi” adlı protokoldür. Buna göre, Aydın, İzmir, Muğla, Antalya, Balıkesir, Nevşehir, Mersin, Adana ve Hatay illerindeki haşaratla mücadele amacıyla kullanılacak ilaçların temini için belirli bir bütçe Sağlık Bakanlığı’na aktarılmıştır. İkincisi 1999-2003 yıllarında Mavi Bayrak Projesi ve Turizm Sağlığı iş birliği protokolüdür (2017 yılında Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı’nca yapılan değerlendirmeler sonucunda Türkiye 454 plaj ile 3. sırada yer almıştır).

2013’te “Sağlık Turizmi ve Turist Sağlığı Kapsamında Sunulacak Sağlık Hizmetleri Hakkında Yönerge” yürürlüğe konulmuş, 2017’de yönetmelik en güncel halini almıştır¹⁹. Türkiye 2014-2018 Onuncu Kalkınma Planı “Sağlık Turizminin Geliştirilmesi Programı” kapsamında “Sağlık Turizmi Koordinasyon Kurulu” 2015 yılında kurulmuştur²⁰.

Türkiye’nin uluslararası değerini yükseltmek için gerekli turizm stratejilerini belirlemek amacıyla, ilki 20-22 Ekim 1998, ikincisi 12-14 Nisan 2002 tarihlerinde Ankara’da turizm şûraları gerçekleştirilmiştir. 01-03 Kasım 2017 tarihleri arasında kamu kurum ve kuruluşları, turizm meslek örgütleri, sivil toplum kuruluşları, turizm sektörü ve akademik camianın katılımı ile “3. Turizm Şûrası” düzenlenmiştir.

4. Sağlıklı Turizm Hareketi İçin Yapılması Gerekenler

- Turizm sağlığının tanımının, içeriğinin ve öneminin bilinmesi,
- Kaliteli, sağlıklı, temiz ve sürdürülebilir bir çevre sağlanması,
- Temiz su ve gıda temini,
- Yüksek riskli incinebilir gruplar için özel güvenlik programları oluşturulması,
- Yaralanmaların neden ve sıklıklarının belirlenerek gerekli önlemlerin alınması,
- Suç düzeyini düşürmek için güvenlik önlemlerinin alınması,
- Turistlerde sık görülen hastalıklar ve ölümlerin saptanması ve bunlara yönelik, önlemler ve hizmetler sunulması,
- Turistlerin güvenli seyahat ve güvenli konaklama, sağlık hizmetleri sunulması,
- Ülkelerin sosyal güvenlik ve sigorta sistemleri varlığı,
- İlk yardım eğitimi verilmesi,
- Uluslararası sağlık düzenlemeleri yapılması,
- Cinsel yolla bulaşan hastalıklara yönelik bilgilendirme ve önlemler alınması,
- Atık toplanması, bertarafı ve kontrolü kurallarına uyulması,
- Yüzme ve dekorasyon amaçlı havuzların, kaplıcaların kontrolü ve hijyeni sağlanması,

- Turistlerin hastalıklar konusunda bilgilendirilmesi ve gerekli tedavi hizmetleri verilmesi,
- Tesislerin idareci ve çalışanlarına turistlerin hizmetine yönelik profesyonel eğitimlerin verilmesi,
- Bulaşıcı hastalıklar açısından hijyen kurallarına yönelik eğitimler verilmesi,
- HACCP ilkelerine uyulması,
- Hijyen kontrol listelerine göre sıkı denetimler yapılması,
- Tesislerde yabancı turistler ile iletişim kurabilecek yabancı dil bilen personeller yetiştirilmesi,
- Geliştirilen programlar ile meydana gelen değişikliklerin etkisi sürecin ve programın uygulamasının değerlendirilmesi,
- Kaynakların akılcı ve doğru kullanımı olmalıdır.

Journal of BSHR
2018;2(1):1-8

KIRAZ, DENİZ
Sağlıklı Turizm Hareketi

1. Turizm Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Turizm Terimler Sözlüğü, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1999; 233
2. Güler Ç., Turist Sağlığı ve Hekimliği, "Halk Sağlığı Temel Bilgiler", 3. baskım, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 2015; 1184
3. Passini W, Tourist Health as a New Branch of Public Health, World Health Statistics Quarterly, 1989; 42(2): 77-84
4. Evcı ED., "Farklı Turizm Yörelerindeki Bazı Konaklama Tesislerinin Sağlık Açısından Değerlendirilmesi ve Turistlerin Sağlık Sorunları", Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2003; 33
5. Kaya S, Yıldırım HH., Karsavuran S., Özer Ö, Türkiye Medikal Turizm Değerlendirme Raporu, Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı Ankara, 2013; s:5
6. Bushell AR, "Healthy Parks, Healthy People, Healthy Tourism: The ASEAN Healthy Tourism Strategy addressing threats from tourism at Ha Long Bay World Heritage site, Vietnam, In Proceedings of the Inaugural International Healthy Parks Healthy People Congress, 11-16 April 2010, Melbourne, Vic, 2010; 12-36.
7. Brunette, GW. CDC Yellow Book 2018: Health Information For International Travel, Oxford University Press, 2017;1-225
8. Wilks, J., Stephen J, Moore F, "Managing Tourist Health and Safety in the New Millennium," Australia, Routledge, 2003;101-115
9. World Health Organization, "International travel and health situation", Switzerland, 2010; 1-35
10. "Healthy Tonga Tourism: A Guide To Controlling Mosquito-Borne Diseases For Tourist Accommodation Businesses In Tonga," link of access :<https://www.esr.cri.nz/assets/WATER-CONTENT/Images-and-PDFs/Tongan-mosquito-borne-diseases-WEB2.pdf>
11. "Healthy Tonga Tourism A Guide To Food Safety And Hygiene For Tourist Accommodation Businesses In Tonga," link of access :<http://docplayer.net/25197022-Healthy-tonga-tourism-a-guide-to-food-safety-and-hygiene-for-tourist-accommodation-businesses-in-tonga.html>
12. "Healthy Tonga Tourism: A Guide to Safe Rainwater Harvesting For Tourist Accommodation Businesses in Tonga," link of access: <https://www.esr.cri.nz/assets/WATER-CONTENT/Images-and-PDFs/Tongan-water-supply-guidelines-web.pdf>
13. Bushell, R. & Powis, B. Healthy Tourism Report, ASEAN Secretariat on Emerging Infectious Diseases, 18-20 May 2010, Luxembourg, 2010;1-37
14. Evcı ED., "Farklı Turizm Yörelerindeki Bazı Konaklama Tesislerinin Sağlık Açısından Değerlendirilmesi ve Turistlerin Sağlık Sorunları", Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, 2003;36
15. A. Özgül, "Türkiye'de Sağlık Turizmi Politikaları Üzerine Bir Değerlendirme", Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014;87
16. [16] Tezcan S, Yıldırım N. Türkiye'de Turistik Bölgelerde Sağlık Sorunları ve Çözüm Önerileri; TURSAB Turizm Araştırmaları Dizisi, 4 Aralık 1990
17. Evcı ED., Aycan S., Oğuz Z., Yücel Ş., Problems on Tourism and health, International Public Health Congress " Health 21 in Action", Abstracts Book, İstanbul, Turkey, October 8-12, 2000;164.
18. Evcı E.D, Tezcan S, "Sağlık Açısından Değerlendirilmesi ve Turistlerin Sağlık Sorunları, Ankara, 2005; 12 (2):99-109.
19. Sağlık Turizmi ve Turist Sağlığı Kapsamında Sunulacak Sağlık Hizmetleri Hakkında Yönerge, 2013, link of access: <http://www.saglik.gov.tr/TR,Date of access: 08.02.2018>.
20. T.C. Kalkınma Bakanlığı, "Onuncu Kalkınma Planı (2014 - 2018) Sağlık Turizminin Geliştirilmesi Eylem Programı," 2014;4